HÜSEYİN AHLATİ

Raşit İlkay KARAKUŞ

DARENDE-2012

ŞEYH HÜSEYİN AHLATİ

(Şeyh Bedreddin'in Darendeli Mürşidi)

Şeyh Hüseyin Ahlâti hakkındaki bu makaleyi ele almamızın amacı ne bir kişiye kimlik kazandırmak ne de bir kimliği sahiplenerek belirli bir mekana hapsetmek. Sadece unutulmuş tarih ve teracimi ahval kitaplarının tozlu sayfalarına serpiştirilmiş bilgilerden yola çıkarak Hüseyin Ahlâti gibi düşünceleriyle ve yetiştirdiği müritleriyle ki bunlardan en önemlisi Şeyh Bedreddin,bir döneme damgasını vurmuş bir şahsiyetin kimliğini aydınlatmaktır. Şeyh Hüseyin Ahlâti, yerli-yabancı, akademik-popüler, özellikle Şeyh Bedreddin üzerine çalışma yapan tarihçiler arasında fazla ilgiye mazhar olmuş şahsiyetlerden biri haline gelmiştir. Onun Şeyh Bedreddin'le olan alakası ve Şeyh Bedreddin üzerinde bıraktığı derin mistik anlayıştan dolayı da Şeyh Hüseyin Ahlati'nin kimliği üzerinde çalışmalar yapılmıştır[1]. Kimine göre Ahlatlı kimine göre Darendeli Kimi kaynaklara göre Türkçeyi ve Arapçayı çok iyi bilen ilmî derinliği derya gibi sonsuz bir alim ve devrinin entelektüel bir siması, kimi kaynaklara göre kimya ve astronomiyle uğraşan bir bilim adamı. Bazen karşımıza doktor olarak çıkarken bazen de Arap kaynaklarının belagatli ifadesiyle beyler paşalar gibi yaşayan yiyip içen şahane giysilerle dolaşan yerine göre de cimri egzotik bir sima. Şeyh Bedreddin'in kaderinde derin bir rol oynamasına rağmen hayatı hakkında özet bilgilerden fazla bilgiye sahip olamadığımız, nereden geldiği tekkesinin adı ve zamanın tasavvuf hayatındaki yerinin ne olduğu belli olmayan, tıpkı Mevlena'nın hocası Şemsi Tebrizi gibi müridinin gölgesinde kalmış bir şahsiyet.[2]

Kaynaklarda Şeyh Hüseyin AHLATİ:

Şeyh Hüseyin Ahlâti hakkında en geniş bilgiyi İbn Hacer el-Askalânî ve İbn Tangrıberdi vermektedir. İbn Hacer ***ed-Düreru'l Kamine*** adlı eserinin 1620 nolu bölümünde (الحسين الخلاطي

---

[1] Konuyla ilgili geniş malumat için bkz. Muhammed Şerefeddin, ***Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedredin***, Evkâf-ı İslâmiye Matbaası, Şehzâdebaşı 1924; H.J. Kıssling, "**Badr al-Dîn b. Kâdî Samawna**", *EOI*, Leiden 1960, C.1, s. 869; Bilal, Dindar, "**Bedreddin Simavî**", *İslam Ansiklopedisi*, C. 1, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1992, s. 331-334; Yaşar Şahin Anıl, ***Osmanlı Döneminde İki Dava Şeyh Bedreddin ve Midhat Paşa Davaları***, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1995; Ahmet Yaşar Ocak, ***Osmanlı Sufiliğine Bakışlar***, Timaş Yayınları, İstanbul 2011; Michel Balivet, ***Şeyh Bedreddin***, çev. Ela Güntekin, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011; Şefaettin Severcan, "**Şeyh Bedreddin Olayı**", *Türkler*, C. 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 259-275; Müfid Yüksel, ***Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin***, Bakış Yayınları, İstanbul 2002.

[2] Michel BALIVET, **Şeyh Bedreddin Tasavvuf ve İsyan**, Çeviri: Ela Gültekin, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011, s.50

(اللازوردي) Hüseyin el-Hılati el-Lâziverdi'nin[3] adlı bir kişiden bahsederken; Yine aynı eserin 82 nolu bölümde (إبراهيم بن عبد الله الخلاطي الشريف الدرندي ولد) zikrettiği İbrahim bin Abdullah el Hilati eş Şerif Darendi[4] adlı aynı bilgileri içermekle farklı bir kişiden daha bahsetmiştir. İbn Hacer ayrıca ***İbnaü'l Gumr*** adlı eserinde bu kişiden (إبراهيم بن عبد الله الخلاطي الشريف) İbrahim bin Abdullah el Hilati eş Şerif şeklinde bahsetmiştir. Aynı bölümün diğer sayfasında İbn Hacer Tarihi Ayıntab'da İbrahim bin Abdullah el Hilati'nin diğer adının da (الشريف حسين الأخلاصي الحسيني)Eş Şerifül Hüseyin el-Ahlasi (yazım yanlışı olabilir Hilati) el Hüseyni olduğunu belirtmektedir.[5] Abdülhay bin el İmâdî, ***Sezerâtü'z-Zeheb*** adlı eserinde Gassani'den naklettiği rivayetinde ise bu kişiyi Hasan bin Abdullah el Hilati olarak adlandırmıştır.[6] İbn Hacer'in ***ed-Düreru'l Kamine*** adlı eserindeki kişiler hakkında Şerafettin Yaltkaya tarafından bir değerlendirme yapılmıştır[7]. Osman TURAN ***Doğu Anadolu Türk Devletleri*** adlı çalışmasında bu kişileri ayrı ayrı zikretse de[8], Michel BALIVET, ibn. Hâcer el Askalani'nin eserindeki "*82 nolu bölümü İbrahim bin Abdullah el Hilati eş şerif Darendi adında bir kişiye ayrılmıştır, ancak fazladan bilgiler içermekle birlikte 1620 nolu bölümün bir tekrarı görünmektedir.*"[9] diyerek bu kişilerin aynı kişiler olduğunu belirtmiştir. Ayrıca İbn. Tangriberdi'nin eserindeki 957 nolu bölüm incelendiğinde de oradaki Hüseyin el Ahlâti ile İbn. Hâcer'in eserindeki 82 nolu bölümdeki İbrahim bin Abdullah el Hilâti adlı kişiler hakkında verilen bilgiler birbirine benzemektedir. Michel BALIVET Hüseyin el Ahlâti'nin ayrıca İbn Hacer'in 82 nolu bölümde zikrettiği İbrahim bin Abdullah el Hilati eş Şerif Darendi[10] adlı kişiden yola çıkarak Ahlatlı ya da Darendeli olabileceğini yine eserinde "*memleketinden (Darende ya da Ahlat?) 'yayan'*

---

[3] İbn Hacer el Askalani;**ed Dürerül Kamine fi A'yani'l-Mieti's Samine**, Beyrut,C II, s.72-73

[4] İbn Hacer; **Age**; C I s,32 (Burada isim farklı olasına rağmen 1620 nolu bölümdeki şahısla 82 nolu bölümdeki şahısın hayatları analatılırken aynı şeylerden bahsedilir. Ayrıca ibn Hacer İbnaü'l Gumr adlı eserde de İbrahim bin Abdullah el Hilati eş Şerif şeklinde bahsetmiştir. Bu üç bölümde de Halebe yerleştiği orada bir zaviye açtığı insanların kendisine hürmet gösterdiği ve lapis lazuris taşıyla iştigal etiğinden kimya ve felsefe ilmini ile iştigal ettiğinden daha sonrada kahireye geçtiği orada bir nil kenarında bir ev inşa ettiğinden bahsedilir. yine ibn tangriberdi'nin **El menhalü's Safi**.eserininin 5 ciltlinde Hüseyin Ahlati bölümünün işlendiği 957 nolu bölümün 3 nolu dipnotunda Hüseyin Ahlati için İbrahim bin Abdullah el Hilati şeklinde vermektedir.

[5] İbn Hacer el-Askalânî; **İnbâü'l-Gumr bi-Ebnâi'l-Umr, Dârü'l Kütübi'l_lmiyye**, Beyrut 1986, C.III, s. 336-337

[6] Abdülhay b. El-İmâdî, **Sezerâtü'z-Zeheb, fi Ahbari min Zeheb**, Beyrut, C.VIII, s. 607-608

[7] M. Şerefeddin Yaltkaya, **Simavna Kadısı oğlu Şeyh Bedreddin**, s32; ayrıca bkz M. Şerefeddin Yaltkaya "**Bedreddin**" İA. MEB. C.II s.444

[8] Osman TURAN; **Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi**, Boğaziçi yay. İstanbul 1998, s 121 (ayrıca yapılan bazı çalışmalarda da Osman Turan Kaynak gösterilerek İbrahim bin Abdullah el Hilati'nin Ahlatlı olduğu belirtilmiştir.bkz;İlhan ERDEM "**Doğu Anadolu Türk Devletleri**" *TÜRKLER*, C.VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.229

[9] Michel BALIVET, **Şeyh Bedreddin Tasavvuf ve İsyan**, 31 nolu dipnot, s52

[10] (إبراهيم بن عبد الله الخلاطي الشريف الدرندي ولد سنة)İbn Hacer İbrahim bin Abdullah el Hilati'nin Darende'de doğduğunu belirtmektedir.

gelmiş" şeklinde zikretmiştir.[11] Balıvet'in, Ahlâti'nin kimliği hakkında çığır açan değerli çalışmalarından sonra yapılan çalışmalarda da Şeyh Hüseyin Ahlâti'nin, Ahlatlı veya Darendeli olabileceği vurgulanmıştır[12]. Bu alanda değerli çalışmalarıyla bilinen, A. Yaşar Ocak, Şeyh Hüseyin Ahlâti'nin meşhur bilinen mahlasını kullanılarak onun Ahlatlı olduğu üzerinde durmuş ve ibn Hâcer'den naklen onun Ahlat'ta doğup ve yetiştiğini, devrin Ahlatlı pek çok âlim ve sûfisi gibi onun da Ahlat'ı terk ettiğini ve Şam'a geçtiğini, bir süre orada yaşadıktan sonra Kahire'ye geldiğini ve hayatının sonuna kadar burada yaşadığını beyan etmektedir.[13]Ancak İbn Hacer'in esrinin incelendiğinde onun Ahlat'ta doğduğu ve yetiştiğiyle alakalı ne 1620 nolu bölümde ne de 82 nolu bölümde böyle bir bilgiye ulaşılamamaktadır.[14] İbn Hacer'in ***İbnaü'l Gumr*** adlı esrinde; İbn Hacer Ahlati'nin Acem ülkesinden geldiğini belirtmektedir.[15] Diğer eseri olan ***ed-Düreru'l Kamine'***de doğum yerinin Darende olduğunu belirtmesi onun doğum yerinin neresi olduğu hakkında hükmü ortaya koyar. Ayrıca İbn Tangriberdi'nin kaleme aldığı ***el menhalü's Safi ve'l Müstevfa bade'l vafi*** adlı eserin 957 nolu bölümünde aslen bir Türk olan Antep'te doğup Kâhta, Malatya ve Haleb'de eğitim alıp onun çağdaşı olan ve aynı coğrafyada yaşayan; Kahire'de şöhret basamaklarını yakalayarak yüksek bir mevki olan kadi'l Kudad'lığa getirilen Bedreddin Muhammed el Ayni'den[16] naklettiği Hüseyin el Ahlâti'ye ait bu bölümünde de doğum yeriyle alakalı bir bilgi bulunmazken onun Hz Hüseyin soyundan olduğunu (الشريف الحسيني)eş Şerif'ül Hüseyni şeklinde ifade etmektedir.[17]1220-1650 yılları arasında Bitlis'te hüküm sürmüş olan Şerefhanlar sülalesinin mensubu Şeref Han'ın kaleme aldığı ***Şerefnâme*** adlı eserde de Şerefhan; Ahlat'ta pek çok ulema zahit şeyh ve evliyanın bulunduğunu, o devrin en meşhur alimlerinden birinin de Seyyid Hüseyin Ahlâti'i olduğunu belirtse de onun ailesiyle ilgili bir bilgi vermemiştir.[18]

---

[11] Michel BALIVET; **Şeyh Bedreddin Tasavvuf ve İsyan** , s 52

[12] Prof. Dr. Şefaettin Severcan, "**Şeyh Bedreddin Olayı",** TÜRKLER, C.IX, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 259-275

[13] Ahmet Yaşar OCAK :**XIV. Yüzyılın Ahlatlı Ünlü Bir Sûfî Feylesofu Şeyh Bedreddin'in Hocası Şeyh Hüseyin-i Ahlâtî**", Anadolu'da Türk Mührü Ahlat, Ankara 1993, s. 21-28. (Bu makale Ahmet Yaşar OCAK; **Osmanlı Sufiliğine Bakışlar**, Timaş yay. İst 2011 adlı kitapta 35-43 sayfalarda da yer almaktadır)

[14] İbn Hacer; **ed Dürerül Kamine,** 1620 nolu bölüm için C II, s 72-73 82 nolu bölüm için ise C I s 32ye bakılabilir.

[15] İbn Hacer ; **İnbâü'l-Gumr**, C.III, s.337

[16] Bkz Bedreddin el ayni için Mu'cem-ül-müellifîn cild-12, s.150, ayrıca Şemseddin Sami Kâmûs-ül-a'lâm cild-5, s. 3233

[17] İbn. Tangriberdi; **El menhalü's Safi ve'l Müstevfa bade'l vafi,** C V s 171-172**,** Kahire 1988

[18] Şeref Han, **Şerefnâme,** elimizdeki Arapça nüshasında, s.589 ayrıca şuraya da bakılabilir: Şeref Han, **Şerefnâme** çev. M.Emin Bozarslan, Ant Yayınları, İstanbul 1971, s. 404. (Ayrıca Şerefname adlı kaynaklardaki bilgiler bir birleriyle de çelişmektedir. Zira verdiği bilgide ; "*Kendisi cifir (astronomi) ilminde zamanın en ünlüsüydü. Bu ilim aracılığıyla Moğollar'ın zuhurunu ve ülkeleri tahrip edeceğini önceden haber vermişti. Bundan dolayı aşireti ve kendine bağlı*

Babinger ise *"Schejch Bedr ed-Din, der Sohn des Richters von Simav"* adlı çalışmasında Şeyh Hüseyin Ahlâti'nin gezginci bir âlim olduğunu belirtmiştir.[19] Hz Hüseyin soyundan olduğu zikredilen Hüseyin Ahlâti'nin ailesi hakkında bilgi bulunmaması üzerindeki sis perdesinin aralanmasını daha da zorlaştırmıştır. Bu bilgilerde gösteriyor ki Şeyh Hüseyin Ahlâti Darende'de doğmuş[20] ilk tahsilini burada yaptıktan sonra Azerbaycan ve İran ile sıkı temasları olduğu ve burada tilmizlerinin olduğu düşünüldüğünde de[21] önce Azerbaycan'a sonrada Tebriz'e geçmiş orada bir takım âlimlerle tanışıp bir takım ilimleri tahsil etmiştir.[22] Daha sonra da Kubbet'ül İslam olan Ahlat'a geçmiştir. Ahlat'ta ne kadar kaldığı henüz bilinmemekle birlikte asıl şöhret basamaklarını burada yakalamıştır. Tıpkı Hz Mevlana gibi Belh'de doğmasına rağmen Anadolu'da şöhret basamaklarını yakalayınca ona Rumi mahlasının verildiği gibi Şeyh Hüseyin Ahlâti de Ahlat'ta tanınınca ona Ahlâti mahlası verilmiştir.

Henüz 13 ve 14 yüzyılda Battal Gazi'nin amcası Hasan Gazi'nin destanın okunduğu, İslam dünyasında otuz yapraklı gül olarak tanınan[23] Darende ile ilgili belli başlı bir çalışma yapılmamış olsa da daha Emeviler döneminde fethedilen ve Avasım şehri olarak kullanılan Darende; camileri, hanları, hamamları ve medreseleriyle bu tarihlerde Memlüklü Devletine bağlı Dulkadiroğulları beyliğinin gözde şehirleri arasında yer almaktadır. Ayrıca Şeyh Hamidi Veli ve Abdurrahman Erzincani gibi devrin önemli mutasavvıflarını kendine çeken özelliğiyle de o devrin önemli bir merkezi olarak kendini göstermektedir. Şeyh Hüseyin Ahlâti'nin doğduğu yıllarda Darende'de Hz Hüseyin soyunun olduğu düşünüldüğünde de[24] Seyyid olduğu bilinen Ahlâti'nin Darendeli olduğunu bu bilgilerden yola çıkarak söylemek hayalperestlik olmaz herhalde. Azerbaycan'ın Erdebil şehrindeki sufilerle sıkı ilişkileri olduğu bilinen Şeyh Abdurrahman Erzincâni'nin ve Somuncu Baba'nın Şeyh Hüseyin Ahlâti ile olan ilişkileri henüz bilinmemekle birlikte üzerinde durulması gereken önemli bir konu olduğu da kanaatindeyiz. Ahlati'nin Haleb'e

---

insanlarla beraber Ahlât'ı terk ederek, Kahire'ye göçtü." Derken bir taraftan da onun doğum tarihini 1394 olarak verir. Zira Moğollar Anadolu'ya 1240 lı yıllarda geldiği düşünüldüğünde 1394 tarihinde doğan bir kişi nasıl olurda kendinden 150 yıl önce gerçekleşen bir hadiseyi önceden haber vermiş olur. Burada olsa olsa Moğollar değil Timur'un Türkistan'ı işgal ederek batıya doğru ilerlemesi olabilir.

[19] Babinger, Franz 1921: "Schejch Bedr ed-Din, der Sohn des Richters von Simav",Der Islam, 11,s.1-106.

[20] İbn Hacer; **ed Dürerül Kamine**; C I s,32 Burada İbn Hacer Darende'de doğduğunu ed Darendi vulide diye açıklamış ve 1 nolu dipnotta da yer ve okunuşuyla ilgili الزيودي_ا_الربردي_ر الزرندي وفي هامش_ bunlardan biri diye belirtmiştir.

[21] Michel BALIVET; **Şeyh Bedreddin Tasavvuf ve İsyan**, s 37

[22] Şeref Han, **Şerefnâme** Arapça metindeki 72 nolu dipnota bakılabilir, s. 589.

[23] Fusun Arman; "Otuz yapraklı gül" atlas, sayı:38. 1996, s 164

[24] Bkz Ahmet Akgündüz; Arşiv Belgeleri ışığında Somuncu baba ve Nesebi Alisi, İstanbul 1995, s 29

yerleşmesi ve Haleb'deki Türkmenler arasındaki saygın yeri düşünüldüğünde, Ahlati'nin ölümünden sonra Haleb Türkmenlerinin Darende ve Darende'de bulunan mutasavvıflar arasındaki ilişkinin kuvvetlenmesi Şeyh Abdurrahman Erzincâni'nin ve Somuncu Baba'nın Ahlati ile ilişkilerinin kuvvetle ihtimal olduğunu gösterirken, Ahlati'nin Darendeli olduğunun da en kuvvetli delilidir[25]. Hatta Melami olduğu bilinen çağdaşı, Şeyh Hamid'i Veli'nin; Hüseyin Ahlati'nin Şam'da olduğu bir dönemde Şam'ı ziyaret ettiği düşünüldüğünde de Şeyh Hüseyin Ahlâti[26] ile karşılaşmamaları düşünülemez. Diğer taraftan Ahlati ölümünden sonra halife seçtiği şeyh Bedreddin'in Anadolu'ya döndüğünde Şeyh Hamid'i Veli ile bağlantı kurması şeyh Bedreddin Konya'da iken Şeyh Hamid'i Veli'nin Konya'ya giderek Şeyh Bedreddin'i ziyaret etmesi [27] onu daha önce tanıyor olabileceği gibi Şeyh Hüseyin Ahlati ile olan ilişkileri sebebiyle de olabileceği unutulmamalıdır. Şeyh Hamid'i Veli'nin Darende'ye gelmesinde de Ahlâti ile olan ilişkileri bir rol oynamış mıdır bu konuda henüz kaynaklarda bir bilgi bulunmamakla birlikte üzerinde durulması gereken diğer bir konu olarak karşımızda durmaktadır. Bu konuyu şimdilik burada noktaladıktan sonra Şeyh Hüseyin Ahlati'nin hayatı hakkındaki bilgiler üzerinde duralım.

Şeyh Hüseyin AHLATİ Hayatı:

Hüseyin Ahlati takriben 1320 veya 1321 tarihinde doğmuştur. Bu konuda kaynaklarda çeşitli rivayetler mevcuttur. İbn Hacer el Askalani miladi 1320'de doğduğunu belirtirken[28],İbn Tangriberdi doğum tarihiyle ilgili bir bilgi vermez.[29]Şerefname yazarı Şerefhan ise onun doğum tarihini 1394 olarak verir.[30]Ancak Şerefhan'ın verdiği bu bilgi yanlış olsa gerektir. Zira çağdaşı olan her iki Müellifin kaynağında ittifakla onun miladi 1396, hicri 799'da vefat ettiğini belirtmektedirler.[31] Erzurum tarihi yazarı Abdurrahman Şerif ise onun ölüm tarihini (675/1276) ibn Hacer ve İbn Tangriberdi'nin kaynaklarındaki doğum tarihinden daha evvelki bir zaman olarak

---

[25] Ahmet AKGÜNDÜZ; Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu baba ve Nesebi Alisi, s.29 ist 1995 (Gaziantep ve Haleb taraflarındaki Barak Aşiretinin önemli bir kesiminin Şeyh Abdurrahman Erzincani'nin müridi olmaları hasebiyle her yaz Balaban'daki sarıçiçek ve Elbistan'daki Nurhak dağlarına geldiklerini belirtmektedir)
[26] Michel BALIVET; **Şeyh Bedreddin Tasavvuf ve İsyan**, s 49. Hüseyin Ahlâtî ile Seyh Bedreddin arasındaki yakınlığa ilişkin verdiği bilgilerde Şeyh Bedreddin'in Ahlati'nin müridi olunca Melamiliğe özgü kitaplarını Nil nehrine atığını beyan etmektedir ki buda Şeyh Hüseyin Ahlati'nin Melami bir şeyh olduğunu gösterir.
[27] Halil b. İsmail, ***Menâkıb,*** s.87 (Bedreddin ve Hamid'i Veli)
[28] İbn Hacer; **ed Dürerül Kamine,** C I s 32; İbn Hacer; **İnbâü'l-Gumr bi-Ebnâi'l-Umr,** C III, s. 336
[29] İbn. Tangriberdi; **El menhalü's Safi** C V s 171
[30] Şeref Han, **Şerefnâme** 72 nolu dipnot, s. 589
[31] İbn. Tangriberdi; **El menhalü's Safi** C V s 171; İbn Hacer; **ed Dürerül Kamine,** C I, s 32 ; İbn Hacer; **İnbâü'l-Gumr bi-Ebnâi'l-Umr,** C III, s. 336

gösterir.[32]Erzurum tarihi yazarı Katib Çelebi'nin **Keşfuz zunun**[33] es Suyuti'nin ***Hüsnül Muhadara fi mülük'ü Mısır vel Kahire,***[34] es Subki'nin ***Tabakatü'ş-Şafiiyyeti'l Kübra***[35] Ömer Rıza Kehhale'nin ***Mucemül müellifin***[36] gibi yazarların belirttikleri gibi Hüseyin Ahlati'nin h 675 yılında Kahire'de öldüğünü belirtilmektedir.[37]Bu kaynakların verdiği tarihleri kabul etmek imkânsız görünmektedir. Şeyh Bedreddin 1358 yılında doğduğuna göre kendinden çok önce yaşamış ve kendinden çok sonra yaşamış (Şerefname) bir kişiyle karşılaşmaları imkânsızdır. Bu alanda çalışma yapan günümüz tarihçileri de onun doğum tarihinin 1320-1321 olduğu üzerinde ittifaktırlar.[38]

Darende'de doğan[39]Hüseyin Ahlati ilköğrenimini burada yaptıktan sonra önce Azerbaycan'a sonrada Tebriz'e geçmiş orada bir takım âlimlerle tanışıp astronomi, tıp, felsefe mantık gibi bir takım ilimler okumuştur.[40]Burada görüştüğü kişiler arasında Kendisiyle çağdaş olan; Hallacı Mansur ve Mevlana Celaleddin Rumi'den etkilenen Fâzlullah Hurufi'nin olduğu bilinmemekle beraber Şeyh Bedreddin'i Tebriz'e göndererek Hurufi[41] çevrelerle temas kurmasını sağlamış olması[42] onun Vahdeti Vücud felsefesini ve Hurufiliği burada benimsediğini göstermektedir. Ayrıca Şeyh Bedreddin'i buradaki tilmizleri yönetmek için göndermesi de[43] onun Azerbaycan ve İran'daki gücünü ortaya koymaktadır. Tebriz'de tıp felsefe cifir (astronomi) gibi ilimleri tahsil ettikten sonra Ahlat'a geçmiştir. Ahlat'ta güçlü maneviyatı ve Lapis Lazuris (Laciver taşı)[44] sanatını icra etmedeki ustalığıyla şöhretini artırmıştır. Bu sebeple de kendisine Şeyh Hüseyin Lazuveri adı verilmiştir. Ahlat'ta ne kadar kaldığı ise bilinmiyor. Ahlat'tan ayrılma

---

[32] Abdurrahman Şerif **Erzurum tarihi**., İstanbul-1936 s.101

[33] Katib Çelebi **Keşfuz zunun** C:II sayfa 1358 (tıpkı basım) Beyrut 1992

[34] es Suyuti; ***Hüsnül Muhadara fi mülük'ü Mısır vel Kahire*** Cilt I sayfa 137 Darul Kütübül ilmiye Beyrut 1997

[35] es Subki; ***Tabakatü'ş-Şafiiyyeti'l Kübra, ,*** C.VIII, s.80 Beyrut 1918

[36] Ömer Rıza Kehhale'nin ***Mucemül müellifin,*** s.175 Beyrut tarihsiz

[37] Bu eserlerde Hüseyin Ahlati'nin şafi olduğu ünlü bir fıkıh alimi olduğu önce Bağdad'da sonra Dımeşk'te bulunduğu daha sonra da Kahire'ye gittiği ve kahire'de öldüğü belirtilmektedir. Burada bahsedilen kişiyle ibn Hacer ve İbn tangriberdi'de bahsedilen Hüseyin Ahlati büyük ihtimalle aynı kişidir.

[38] Michel BALIVET; **Şeyh Bedreddin Tasavvuf ve İsyan**, s 52 Ahmet Yaşar OCAK :**XIV. Yüzyılın Ahlatlı Ünlü Bir Sûfî Feylesofu Şeyh Bedreddin'in Hocası Şeyh Hüseyin-i Ahlâtî**", s. 37-38

[39] İbn Hacer; **ed Dürerül Kamine**; C I s,32

[40] Şeref Han, **Şerefnâme** , s. 589.

[41] Hurûfîlik hakkında bilgi için bk. Aksu, Hüsamettin, "Hurûfîlik", *DİA.*, XVIII, 408-412.

[42] A.Yaşar OCAK: **Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler,** İstanbul 1999, s 146

[43] Abdulbaki Gölpınarlı: **Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin**, s.5 İstanbul 1966,Eti yay; Michel BALIVET; **Şeyh Bedreddin Tasavvuf ve İsyan**, s 54

[44] Yarı kıymetli bir taş olup Duygusal, zihinsel, büyüsel ruhsal ve bedensel bir takım güçlerinin olduğu belirtilen bir taştır.(http://www.taslar.net/lacivert-tasi)

sebebiyle alakalı şerefname yazarı; *"Kendisi cifir (astronomi) ilminde zamanın en ünlüsüydü. Bu ilim aracılığıyla Cengiz Han ordusunun Türkistan ve İran'ı istila ve tahrip edeceğini önceden haber vermişti. Bundan dolayı aşireti ve kendine bağlı insanlarla beraber Ahlât'ı terk ederek, Kahire'ye göçtü"*[45] şeklinde bir bilgi vermiş olsa da Moğol istilası münasebetiyle Ahlatı terk etmiş şeklindeki bir bilgi hem tarihi gerçeklere hem de çağdaşı olan Arap kaynaklara ters düşmektedir. Büyük olasılıkla Timur tehlikesinden dolayı Ahlat'ı terk ederek önce Şam'a sonrada Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı Halep'e gelmiştir.[46] Hüseyin Ahlati burada bir müddet ikamet ettikten sonra Halep'in doğusunda bir mahalle olan Bâbalâ'da[47](بابِلا) kendisine bir Zaviye inşa ederek bu zaviyede yaşamaya başlamıştır.[48]Burada da kısa sürede halk arasında büyük bir üne kavuşmuş ve birçok mürit edinmiştir. Hatta ibn Tangriberdi Bedreddin Muhammed el Ayni'den naklettiği bölümde müritlerinden bazıları onun ahir zamanda gelecek olan mehdi olarak bile kabul ettiğini bildirmektedir(و كان يدعي بعض أصحابه أنه المهدي المنتظر في آخر الزمان).[49]İbn Teymiyye ekolünün güçlü olduğu tasavvuf ve tasavvuf ehline pek de hoş bakılmadığı bu coğrafyada Hüseyin Ahlati: Hallacı Mansur'un temsil ettiği mücahede ve riyâzat yönleri ağır basan, ibn Arabi'i gibi Endülüs bilim, kültür ve tasavvuf anlayışını Anadolu'da yoğuran, Konya'da Evrensellik ve aşktan esinlenerek Anadoluya özgü bir tasavvuf anlayışı ortaya koyan Mevlana'nın Mevlevi[50] kültürlerine sahip bir kişi Rafızilikle suçlanmış ve hatta Cuma namazına bile gitmediği hiçbir cemaate katılmadığı belirtilmiştir.[51]Yine onun kişiliğiyle ilgili manevi kimliğini gizlediğini, felsefeyi çok iyi bildiğini yanında pek çok işçi çalıştırdığını ilmi hikmette (felsefe) ve Lâzuverdî sanatında pek mahir olduğunu, ayrıca zengin olup Krallar gibi yaşadığını yiyip içtiğini ve giysiler giydiğini (و كان يعيش عيش

---

[45] Şeref Han, **Şerefnâme** , s. 589.
[46] İbn Hacer **İnbâü'l-Gumr** adlı eserinde onun Acem ülkesinden Antep çevresinden bir yerden Şam'a geldiğini belirtmektedir.
[47] İbn. Tangriberdi; **El menhalü's Safi,** C V s 172; (dipnotta buranın (**باب اللآ**) asıl okunuşunun ise (**باب الله**) Baballah olduğunu belirtir.
[48] İbn. Tangriberdi; **El menhalü's Safi,** C V s 172
[49] İbn. Tangriberdi;**age**, s 172; ; İbn Hacer; **İnbâü'l-Gumr bi-Ebnâi'l-Umr,** C III, s. 336-337
[50] Halil b. İsmail, Menakıbı Şeyh Bedreddin ibni Kadı İsrail adlı esrinde Hüseyin Ahlati'nin Mevlevî tarikatına mensup bulunduğunu ve derslerinde *Mesnevî*'yi serh ettiğini söylemektedir s. 41-43. Tangriberdi;**age**, s 172; ; İbn Hacer; **İnbâü'l-Gumr bi-Ebnâi'l-Umr,** C III, s. 336-337
[51] İbn. Tangriberdi;**age**, s 172 ; İbn Hacer; **İnbâü'l-Gumr bi-Ebnâi'l-Umr,** C III, s. 337 (İbn Teymiyye hem tasavvufa hem de sufilere karşıdır. Özellikle Muhyiddin İbn-Arabî'nin görüşlerine karşı getirdiği eleştirileri çok iyi bilinmektedir. ibn Teymiyye ekolünün çok güçlü olduğu bu coğrafyada sufiler genellikle rafizilikle suçlanmış hatta Medrese-tekke çekişmesi içerisinde medrese ekolüne mensup kişiler zaman zaman sufileri pagan Hristiyan, Mecusi ve rafizi olmakla suçlamışlardır. Burada da Bedreddin Muhammed el Ayni'nin medrese ekolüne mensup olması ve bu rivayetinde ondan gelmesi akla hemen bu çekişmeyi getirmektedir.

الملوك في المأكل، والمشرب، والملبس (İbn Tangriberdi El Menhelü's Safi adlı eserinde belirtmektedir. Ayrıca pek çok kölesi ve cariyesinin olduğunu buna rağmen hiç kimseye bir dirhem vermediğini hiçbir cariye ve kölesini de âzad etmediğini, öldüğü zaman mirasçısı olmadığı için sultan mirasına el koyduğu vakit eşyaları arasında değerli taşlardan başka, köşeli bir altın kupa, Ruhbanların kullandığı zünnar, Hıristiyanların kitabı İncil, şarap şişeleri, felsefe ile ilgili kitaplar, simyacılık ve müneccimlikte kullanılan araç ve gereçler, şeklinde bilgiler verilmektedir[52].Bunların doğruluğu tartışmalı olmakla berber ibn Hacer'in ***ed-Düreru'l Kamine*** adlı eserinde bahsedilmemesi bu bilgilerin doğruluğunu tartışmalı hale getirmektedir. Ayrıca İbn. Tulûn camiinde bir Cuma namazı kılarken gelen bir humma sonucu ölmesi,[53] öldüğü zaman cenazesinde pek çok seveninin varlığı da onun cimri ve Hristiyanlıkla suçlanma bilgilerinin doğru olmadığını ortaya koyar. Vaktiyle yine Türkmen şehri Haleb'te İşraki felsefenin kurucusu Sühreverdi de Halebli alimler tarafından aynı gerekçelerle suçlanmış ve Sultan Salahaddin'e bir mektup yazmışlar ve öldürülmesini talep etmişlerdi. Bunun üzerine Sultan Selahattin öldürülmesi emrini vermişti.[54]Ayrıca müridi olan Şeyh Bedreddin'in Mısır'dan ayrılıp Haleb'e geldiğinde onu binlerce kişinin karşılaması da Hüseyin Ahlati'nin Türkmenler arasında ne kadar sevildiğinin de bir kanıtıdır.[55]

Halep'te yaşadığı dönemde oğlu Farac'in hastalığı dolayısıyla çaresiz kalan Burcî Memluk hükümdarı sultan Berkuk[56] Hüseyin Ahlati'nin tababet ilmindeki şöhretini duyunca onu Mısır'a davet etmiştir. Mısır bu dönemde bilim kültür ve üniversite şehri olarak adlandırılır ve tıp alanındaki şöhreti İslam coğrafyasını da aşmıştır. Tıp alanında yine Anadolulu olan Hacı paşa[57] ve daha pek çok tabip Kahire'de bulunmasına rağmen bu hastalığın tedavisi için Hüseyin

---

[52] İbn. Tangriberdi;**age**, s 172; Abdülhay b. El-İmâdî, **Sezerâtü'z-Zeheb, fi Ahbari min Zeheb**, Beyrut, C.VIII, s. 607-608 (Bu eserde de el İmadi el Gassani'den naklettiği bölümde aynen İbn Tangriberdi'deki ifadeleri kullanmaktadır. Onun rafizi olduğunu krallar gibi yiyip içip giyinip yaşadığını, Cumaya gitmediğini sultanın daveti üzerine Kahire'ye gittiğini orada sultanın oğlunu tedavi ettiğini Mısır'da nil kenarına yerleştiğini öldüğü zaman eşyaları arasında değerli taşlardan başka, köşeli bir altın kupa, Ruhbanların kullandığı zünnar, Hristiyanların kitabı İncil, şarap şişeleri, felsefe ile ilgili kitaplar, simyacılık ve müneccimlikte kullanılan araç ve gereçler, şeklinde bilgiler vermektedir)

[53] Halil b. İsmail, ***Menâkıb,*** s.73

[54] İbn Ebi Usaybiya; ***Uyunu'l Enba fi Tabakatü'l Ettıba,*** Beyrut, tarihsiz s;642 sultan Selahaddin'e bir mektup yazarak **(وقالوا إن بقي هذا فإنه يفسد اعتقاد الملك الظاهر وكذلك إن أطلق فإنه يفسد أي ناحية كان بها من البلاد)** Şöyle dediler: 'Eğer burada kalırsa, Melik Zâhir'in itikadını bozacak. Aynı şekilde, serbest bırakılırsa, beldelerden hangisine giderse gittiği tarafı bozacaktır. Bunun üzerine Sultan Selahaddin (**يقول فيه إن هذا الشهاب السهروردي لا بد من قتله ولا سبيل أنه يطلق ولا يبقى بوجه من الوجوه**)onun katli için fetva vermişti. Mektupta şöyle diyordu: 'Bu Şihabuddîn Sühreverdî'nin katli hemen icra edilmelidir. Hiçbir şekilde serbest bırakılıp sağ kalmasına yol yoktur.

[55] Halil b. İsmail, ***Menâkıb,*** s.84-85

[56] İbn Hacer; **İnbâü'l-Gumr bi-Ebnâi'l-Umr,** C III, s. 337 (Burada sultan Muhammed olarak zikredilmektedir)

[57] Anadolu'nun ibn Sinası olarak adlandırılır ve tababet ilmindeki şöhreti sınırları aşmıştır. Bkz. Cemil Akpınar "**Hacı Paşa**" DİA, C:XIV s.492-497

Ahlati'nin davet edilmesi onun tıp alanındaki şöhretini de ortaya koymaktadır. Bu daveti alan Hüseyin Ahlati Halep'ten ayrılarak Mısır'a gelmiştir. Mısır'a gelince sultan Berkuk ona büyük hürmet göstermiş ve onu oğlunun tedavisi için görevlendirmiştir. Ayrıca onu bir konağa yerleştirip maaş bağlamak istemiş fakat Hüseyin Ahlati bunu kabul etmemiştir.[58] Daha sonra Kahire'nin dışında Nil kenarında kendine bir hânikah yaparak orada yaşamaya başlamıştır. Kısa sürede Mısır halkı ve esnafının sevgi ve hürmetini kazanmasını da bilmiştir.[59]Kendini ziyaret edip dua ve şifa bekleyenler arasında Kahire'nin ileri gelenlerinin, emirlerin ve bazı ilim adamlarının olduğunu da yine İbn Hacer *ed Dürerül Kamine* adlı eserinde zikretmektedir.[60]

Şeyh Bedreddin ile tanışması:

Mısır sarayında iken sultan ve ailesi tarafından büyük bir hürmet gördüğü muhakkaktır. Sultan Berkuk'un Anadolulu olan eşi ve Farac'in annesi ve Türkçe konuşan âlimleri koruyup kollayan Şirin'in de[61] etkisiyle sarayda büyük bir nüfuz elde etmiş ve bu görevde iken Şeyh Bedreddin'in ile tanışmıştır. Şeyh Bedreddin'in sultan Berkuk tarafından oğlu Farac'in hocalığına tayininde de Hüseyin Ahlati'nin büyük rol oynadığı da muhakkaktır.[62] Hayatının bundan sonraki bölümü ise Şeyh Bedreddin'in mürşidi olması münasebetiyle Bedreddin'in torunu, İsmail'in oğlu Halil b. İsmail Hüseyin tarafından yazılan, 2500 beyit ve 140 sayfadan oluşan ***Menakıbı Şeyh Bedreddin ibni Kadı İsrail*** [63]adlı yapıtta anlatılmaktadır. Hüseyin Ahlati Anadolu'dan gelen Şeyh Bedreddin'e kucak açmıştır. Meşakkatli bir yoldan gelen ve çektiği riyâzat sebebiyle zayıf düşen Şeyh Bedreddin'e elma şerbeti ve "lisân üs-sevr" sığırdilinden oluşan bir tedavi uygular. Kalbini ve sırtını dinler ona hava değişimini tavsiye eder. Mısır'ın ünlü hekimi Ahlati şeyh Bedreddin'e oruç tutmasını ibadet etmesini gece uyanık kalmasını çile çıkarmasını tavsiye eder. Çilede aşırıya

---

[58] İbn Hacer; **ed Dürerül Kamine**; C II s,72
[59] İbn. Tangriberdi;**age**, s 172; Abdülhay b. El-İmâdî, **Sezerâtü'z-Zeheb, fi Ahbari min Zeheb**, Beyrut, C.VIII, s. 608
[60] İbn Hacer; **ed Dürerül Kamine**; C II s,73
[61] Şirin hakkında bakınız İbn. Tangriberdi; **En Nuzumuz Zahire**, Beyrut C :12 s:84
[62] Hüseyin Ahlâtî ile Seyh Bedreddin arasındaki yakınlığa ilişkin bilgiler, bazı eksiklerle birlikte, Tasköprizâde ve Mehmed Tâhir tarafından da verilmiştir. Bk. Tasköprizâde *es-Sekâik,* s. 33; Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri* (*OM.*), İstanbul 1333, s. 39.
Ayrıca bk. Mecdî Mehmed Efendi, *Hadâiku'*s-*Sekâik* (nsr. Abdülkadir Özcan), İstanbul 1989, I, 72; İ.Hakkı Uzunçarsılı; *OT.,C:* I, 261 vd
[63] Halil b. İsmail b. Şeyh Bedreddin Mahmud, ***Sivavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Menakıbı***, nsr. Abdulbaki Gölpınarlı-İsmet Sungurbey İstanbul 1967,Eti yay. (Hâfız Halil bin İsmail bin Şeyh Bedreddin Mahmud, ***Menâkıb-ı Şeyh Bedreddin bin Kâdî İsrâil***, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Taksim Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları, nr. K 157.)

kaçtığında da onu itidale davet etmeyi de bilir. Şeyh Hüseyin Ahlati Bedreddin için öncelikle bir mürşid olmuştur. Halil bin İsmail bu durumu şu şekilde açıklar:

"Didi nola Hakk'a vasâlimsinüz
Meyyitunem hemçü gassalimsünüz".[64]

"Bu dostluk bize, Ahmed Yesevî ile Arslan Baba, Mevlana Celaleddin Rumî ile Şems-i Tebrizî, Yunus Emre ile Tapduk Baba arasındaki bağı hatırlatır. Nasıl ikinciler birincileri tasavvufa sülûk ettirmede ve şahsiyetlerinin oluşmasında büyük bir rol oynamışlarsa, Şeyh Hüseyin Ahlatî'nin de Şeyh Bedreddin üzerinde gösterdiği ve bu fakihi tasavvufa ısındırıp en yakın dostu haline getirmedeki rolü büyüktür."[65] *Bu dostluk menakıpnamede şu şekilde dile getirilir:*

"Eşher idi cümleden Seyyid Hüseyin
Evra'idi cümleden Seyyid Hüseyin
A'lem idi cümleden Seyyid Hüseyin
Akdem idi cümleden Seyyid Hüseyin"

Bu dostluğu Menakıbname yazarı daha da ileri götürerek akrabalık bağıla pekiştirir. Menakıbnameye göre Sultan Berkuk'un sarayında iken sultan bu iki kişiyi ödüllendirmek ister ve onları cariyesi olan Habeşli iki kız kardeş ile evlendirir. Mâriye ile Hüseyin Ahlati'yi evlendirirken menakıbname yazarının babası İsmail'in annesi olan Cazibe ile de Şeyh Bedreddin'i evlendirir. Mariya Şeyh Hüseyin Ahlati'ye bağlıdır ve onun tasavvufi öğretilerinden etkilenmiştir. Bir gece tasavvuf konusunda eniştesi olan Şeyh Bedreddin ile tartışmışlardır ve Mariya bu konuda Şeyh Bedreddin'i derinden etkilemiştir.[66]Bedreddin tasavvufu ve semayı hoş görmez inkâr sayar, hatta Hz Mevlana'yı bile hoş görmezmiş. Bu tartışma sonucu Şeyh Bedreddin vecd'e gelir, sûfilerin yoluna katılmaya kara verir ve neyzenlerin de bulunduğu bir semâya katıldıktan sonra Ahlati'nin sadık bir müridi olur ve dervişlik hırkasını giyer. Mallarını yoksullara dağıtır ve başka bir ilim sınıfına geçişi simgeleyen bir tavırla tüm kitaplarını Nil nehrine atar. Fıkıhı terk eder ve "ehli rum" tarafından Ahlati'nin hanikahına götürülür. Orada Ahlati'nin düzenlediği bir sema ayin ile tasavvuf yoluna sülük eder. Bu sema ayininde Sultan Berkuk da vardır ve ayin sonunda herkese hediyeler

---

[64] Halil b. İsmail, ***Menâkıb,*** s.41-43;65-82
[65] A. Y. OCAK :**agm**", s. 39
[66] Halil b. İsmail, ***Menâkıb,*** s.41-44

sunar.[67]Böylelikle Şeyh Bedreddin Meşayıhı Kiram olan mürşidine kavuşur ve onun için yoğun bir mistik çile dönemi başlar.[68]Daha sonra Hüseyin Ahlâtî, Seyh Bedreddin'in üzerindeki cezbe halinin geçmemesi sebebiyle hava değisimi için onu Tebriz'e göndermistir.[69]Tasköprizâde'ye göre ise Seyh Bedreddin, Ahlâtî tarafından kendisine verilen irsad görevi sebebiyle onu Tebriz'e göndermiştir.[70]Tebriz'e gelen Şeyh Bedreddin, Şafiî mezhebinin büyük fıkıh âlimi olan ve Timur'un Anadolu'dan Semerkan'da dönerken yanında götürdüğü Şemseddin Cezeri[71] ile karşılaşır. Bir çok yönden kendisiyle benzerlik gösteren[72] Cezeri Bedreddin'in Tebriz'de olduğunu duyunca onu davet etmiş ve Timur'un da katılığı bir tartışma meclisi tertip etmiştir. Mecliste bulunan diğer âlimleri ilzâm ederek hem âlimleri hem de Timur'u hayrete düşürmüştür.[73] Timur Bedreddin'e büyük itibar gösterir ve onu yanında götürmek ister. Hatta ona kızını vermek ve ülkeye Şeyh'ül İslam yapmak istemiştir. Mısırdan gelen Ahlati'nin habercisi Kasım Feyyûmî ise Bedredin'in dönmesini telkin etmiştir ve Bedreddin Tebriz'den ayrılarak mürşidi Ahlati'ye kavuşmak için Mısır'a gitmiştir.[74] Eğer Şerefname yazarının; '*Ahlati Timur'un beldeleri tahrip ve istila etmesi sebebiyle Ahlat'ı terk edip Haleb'e gelmiştir.'* şeklinde verdiği bilgiyi doğru olarak kabul edecek olursak Ahlati Timur'a karşı mesafeli durmaktadır ve Timur'un şimdi kendisinin halefi olacak öğrencisi Bedreddin'i Semerkand'a götürmesi Ahlati'yi endişelendirmiştir. Bu sebeple de Bedreddin'in bir an önce Mısır'a dönmesini istemiştir.[75]

Ahlati Bedreddin'in Mısır'a dönmesinden kısa bir süre sonra onu halifesi seçmiştir ve hanikahın başına getirir. Bedreddin'in halife seçilmesine itiraz edenler olur ve dervişlerin bir kısmı Bedreddin'e karşı çıkarlar:

"Gözlerine Şeyh olub rımh u sinan
Gördi sadr içün bularda var heva"

---

[67] Halil b. İsmail, ***Menâkıb,*** s.44-46;
[68] Halil b. İsmail, ***Menâkıb,*** s.44-46
[69] Halil b. İsmail, ***Menâkıb,*** s.57
[70] Tasköprizâde, ***es-Sekâik***, s. 33.
[71] Tasköprizâde, ***es-Sekâik*** sh. 62; Halil b. İsmail, **Menâkıb**, s. 59-62
[72] Cezeri de Kahirede eğitim almış fıkıh okumuş ve ayrıca şafii mezhebine mensuptur. Aşağıda değinileceği gibi Hüseyin Ahlati'de şafii mezhebine mensuptur ve bu sebeple Ahlati'nin müridinin Tebriz'de olduğunu duyunca onu davet etmiş olabilir.
[73] Tasköprizâde, ***es-Sekâik***, s. 33.
[74] Halil b. İsmail, ***Menâkıb,*** s.62-64
[75] Şerefnamedeki bu bilgiyi doğru olarak kabul edecek olursak Menekıbname'deki Bedreddinin gizlice Mısır'a kaçışınıda doğru olarak kabul etmek gerekmektedir.

ama Şeyh Bedreddin'i mürşid'i Ahlati getirdiği için kabul etmek zorunda kalırlar. Şeyh Hüseyin Ahlati ibn Tangiberdi'ye göre cemaziyelahir h 799 da (2-12 Mart 1397)[76] de İbn Hacer'e göre h 799'da (şubat 1397)[77] İbn. Tulûn camiinde Ramazan ayında[78] Cuma namazı kılarken gelen bir humma sonucu ölmüştür.[79]Ahlati'nin ölümü şeyh Bedreddin'i derinden sarsmıştır ve öldüğü zaman Ahlati'nin başında Yunus Emreden şiir okumuştur. Menekıbname yazarı bu durumu şu şekilde dile getirmektedir: ***[80]***

"Geldi Yûnus Emre sözi gönlüne
Okudı bir az gönli eğlene

Okuduğı söz buyıdı iy dedem
Nakledelim dilesün mîr ü hadem

Okudırdı dirler ol sözi revan
Tâ gidince dünyeden iy serveran

Savtı mevzun bir müridi varıdı
Okıdub işbu sözi dinleridi:

'Bir dürr-i yetîmem ki görmedi beni umman,
Bir katreyem illâ ki ummâna benim umman.

Gel mevc-i acâyib gör, deryâyı nihan gözle,
Zî bahr-i nihâyet katrede olur pinhan.

Okuyamadı mevzun Leylî adını Mecnun,
Hem Leyli idim anda, hem Mecnun idim hayran

Bu âlem-i kesrette sen Yûsuf-u ben Yakub,
O alem-i vahdette ne Yûsuf u ne Kenan.

Dem vurmaz idi Mansur tevhid-i Enel Hak'tan,
Aşk dârına dost zülfü asmıştı beni üryan.

Adım Yunus olduğu bû cisim belâsıdır,
Âdım sorar olursan sultâna benim sultan.' "

Hüseyin Ahlati'nin Tarikat Silsilesi:

---

[76] İbn. Tangriberdi; **El menhalü's Safi** C V s 171
[77] İbn Hacer; **ed Dürerül Kamine,** C I s 32; İbn Hacer; **İnbâü'l-Gumr bi-Ebnâi'l-Umr,** C III, s. 336
[78] Es Subki; ***Tabakatü'ş-Şafiiyyeti'l-Kübra,*** C.VIII, s.80 *Daru İhyai'l-kütübi'l-arabiyye* Beyrut 1918
[79] Halil b. İsmail, ***Menâkıb,*** s.73
[80] Halil b. İsmail, ***Menâkıb,*** s.80-82

Seyh Bedreddin'in hangi tarikata mensup olduğu hakkında kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır. Halil b. İsmail'in *Menâkıb-ı Seyh Bedreddin* isimli eserinde, Seyh Bedreddin'in Mevlevî olan Ahlatiden etkilendiğini ve Bedreddin'in de Mevlevi olduğunu belirtmektedir. Şeyh Bedreddin'in tasavvufa suluk merasiminde neyzenler eşliğinde sema töreniyle gerçekleştiğini belirtmesi[81] Mevlevi olduğunu ortaya koyar. Ayrıca İbn Hacer ve İbn Tangrıberdi de Ahlati'nin garip davranışları olduğunu belirtmesi onun zaman zaman sema ayinleri düzenlediğini de ortaya koyar.[82] Gölpınarlı'ya göre Seyh Bedreddin şeyhi Ahlati vasıtasıyla, "Medyeniyye" tarikatına mensuptur ve İbn Arabî'nin bâtınî inançlarını benimsemistir. Gölpınarlı bu düsüncesini, adı geçen tarikatın kurucusu olan Ebû Medyen el- Mağribî'nin, İbn Arabî'nin seyhi olmasına ve İbn Arabî'nin de seyhine karsı büyük bir saygı göstermesine, onun menkıbelerini anlatmasına ve sözlerini nakletmesine bağlamaktadır.[83]

Tarikat silsilesi hakkında ise Halil b. İsmail Şeyh Bedreddin'in tarikat silsilede Hüseyin Ahlati'nin Cüneyd-i Bağdâdî'ye kadar uzanan tarikat silsilesinde asağıdan yukarıya şu şekilde belirtmektedir. Seyyid Hüseyin Ahlâtî, Ebü'l-Feth es-Saîdî, Ebû Medyen el-Mağribî[84], Ebû Saîd el-Endelûsî, Ebü'l-Fadl el-Bağdâdî, Ahmed Gazzâlî, Ebûbekr en-Nessâh, Ebü'l-Kâsım el-Gürgânî, Ebû Ali el-Kâtib, Ebû Ali er-Rûdbârî, Cüneyd-i Bağdâdî, Seriyy-i Sakatî, Marûf-ı Kerhî, İmam Ali er-Rızâ, İmam Musa el-Kâzım, İmam Cafer es-Sâdık, İmam Muhammed el-Bâkır, İmam Ali Zeyne'l-Âbidîn, Hz. Hüseyin, Hz. Ali[85]

Bu silsilede, Seyyid Hüseyin Ahlâtî ile Ebû Medyen el-Mağribî arasında sadece Ebü'l-Feth es-Saîdî'nin zikredilmesi, arada bir bosluğun bulunduğunu göstermektedir. Nitekim, Ebû Medyen için "586'da vefat etmiş olan bu zât ile sekizinci asr-ı hicrî evâhirinde ber-hayat olan Bedreddin'in seyhi Hüseyin Ahlâtî arasında, iki asırdan ziyade bir zaman bosluğu vardır ki, bunu doldurmak için, arada diğer bir ve hatta iki zâtın eksikliğine hükmetmek icap eder" diyen Yaltkaya, söz konusu durumu bu şekilde açıklamaktadır.[86] Gölpınarlı, Seyh Bedreddin ile İbn Arabî arasındaki

---

[81] Halil b. İsmail, ***Menâkıb,*** s.44

[82] İbn Hacer el-Askalânî; **İnbâü'l-Gumr**, C.III, s.337, İbn. Tangriberdi; **El menhalü's Safi** C V s 171-172

[83] Halil b. İsmail b. Şeyh Bedreddin Mahmud, ***Sivavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Menakıbı***, nsr. Abdulbaki Gölpınarlı-İsmet Sungurbey

[84] İbn Arabinin mürşidi

[85] Halil b. İsmail, **Menâkıb**, s. 139-141.

[86] Halil b. İsmail***, Menâkıb,*** s. 139-141**.** Aynı silsile için bk**.** Yaltkay***a, a.g.e.,*** s. 35**.** Yaltkaya'nın, Hamit Er tarafından yayına hazırlanan Simavne Kadısıoğlu Seyh Bedreddin, İstanbul1994

görüs birliğini, Ebû Medyen'e bağlılığın bir delili olarak görmektedir. M Balivet ise Seyh Bedreddin'in bir yandan, dedesi tarafından Mevlevîlere, diğer yandan Osmanlı döneminde sünnî ve resmî olarak kabul edilen tasavvuf anlayısına bağlı olduğunu, mürsitlerinin bir yandan Bektâsîlerle, diğer yandan Bayramîlerle olan sıkı iliskilerinden dolayı, onun Mevlevî-Bektâsî-Bayramî tarikatlarının kesisme noktasında yer aldığını söylemektedir.[87]

Şeyh Hüseyin Ahlati'nin Eserleri:

Şeyh Hüseyin Ahlâti'nin ulaşabildiğimiz en önemli eseri; Kavâidu'ş-Şer' ve Zevâbidu'l-asl ve'l-füru adlı eseridir. Bu eser veciz sözlerden oluşmuştur[88]

Bibliyografya:

_ İbn İyas, Muhammed b. Ahmed (1960–1963), ***Bedâi ez-Zuhûr fî Vakâi ed-Duhûr**,* yay. Muhammed Mustafa Ziyade, Kahire.

_ Abdülhay b. El-İmâdî, **Sezerâtü'z-Zeheb, fi Ahbari min Zeheb**, Beyrut, Tarihsiz

_ İbn Tagriberdi, ***El menhalü's Safi ve'l Müstevfa bade'l vafi*,** Kahire.1988

_ İbn Tagriberdi; **En Nuzumuz Zahire**, Darul Kütübü'l İlmiyye , Beyrut tarihsiz

_ İbn Hacer el Askalani;**ed Dürerül Kamine fi A'yani'l-Mieti's Samine**, Beyrut,1993

_ İbn Hacer el Askalani; **İnbâü'l-Gumr bi-Ebnâi'l-Umr,** Beyrut 1986

_ İbn Ebi Usaybiya; ***Uyunu'l Enba fi Tabakatü'l Ettıba,*** Menşûrâtı Dâruru'l Mektebi'l Hayat Beyrut, tarihsiz

[87] Balivet, *a.g.e.,* s. 117.

[88] **Keşfuz zunun** C :II sayfa 1358 Darı ihayaül terasül Arabi (tıpkı basım)I-II Cilt Beyrut 1992, **Hüsnül Muhadara fi Mülükü Mısır vel Kahire** Cilt I sayfa 137 Darul Kütübül ilmiye Beyrut 1997, Ömer Rıza Kehhale **Mucemül müellifin** Beyrut Sayfa 175

_ Kısslıng, H.J., “***Badr al-Dîn b. Kâdî Samawna***”, EOI, Leiden 1960, C.1, s. 869.

_ Babinger, Franz, “***Schejch Bedr ed-dîn, der Sohn des Richters von Simaw***”, Der Islam, XI(1921), s. 1-106.

_Balivet, Michel, ***Şeyh Bedreddin Tasavvuf ve İsyan***, çev. Ela Güntekin, Tarih Vakfı Yurt

Yayınları, İstanbul 2011.

_ Bursalı Mehmed Tahir, ***Osmanlı Müellifleri***, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1333,C.1.

_ Hâfız Halil bin İsmail bin Şeyh Bedreddin Mahmud, ***Menâkıb-ı Şeyh Bedreddin bin Kâdî***

İsrâil, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Taksim Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları, nr. K

157.

_ Severcan, Sefaettin, “***Seyh Bedreddin Olayı***”, Türkler, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, C. 9, s. 259-275.

_ Serefeddin, M., “***Simavne Kadısıoglu Seyh Bedreddin'e Dair Bir Kitap***”, Türkiyat Mecmuası, C. 3, 1926-1933, s. 133-256.

_ Serefeddin, M., “***Seyh Bedreddin'in Vâridât'ı***”, İnsan Mecmuası, C. 1, S. 3, 1938, s. 233-240.

_ Serefeddin, Muhammed, “***Seyh Bedreddin Simâvî***”, İkdam, 27 Haziran 1337.

_ Serefeddin, Muhammed, “***Seyh Bedreddin'in Âsârı***”, İkdam, 13 Subat 1338.